

Нестеренко Оксана Олександрівна,
*доктор економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри фінансів та обліку
Харківського державного університету харчування та торгівлі*

ПРИРОДНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НАУКОВИМИ ЗДОБУТКАМИ С. ПОДОЛИНСЬКОГО

Заклав визначальні принципи екологічної відповідальності та екологічно збалансованого розвитку суспільства засновник теорії фізичної економії, видатний вчений мислитель С. Подолинський. Проте, як цілком слушно зазначає професор В. Шевчук, «...його й досі не осягнули, як свого часу не зрозуміли й не оцінили Р. Майєра, В. Томсона (лорда Кельвіна), Г. Гельмгольца. Та якраз він, за переконанням академіка В. І. Вернадського, самостійно усвідомивши порушені «батьками» термодинаміки ідеї енергетичної відмінності живого від мертвого, першим у світі застосував їх до вивчення економічних явищ» [1]. Знайомлячись з науковими надбаннями С. Подолинського, в найбільш відомій та популярній казці-утопії «Парова машина» (1875 р.), знаходимо цікаві рядки: «...Та й тяжко ж удовольнити ту каторжну машину! Скільки й не подай, вона все змолотить, хоч добре, хоч погано, а все зіб'є...» [2, с. 11]. Така алегорія автора наводить на думку, що в сучасному світі такою «паровою машиною» є людство, яке наносить нищівний і безповоротний вплив на екологічні і соціально-економічні системи, основою яких є природний капітал.

Сьогодні питання охорони навколишнього середовища та збереження природного капіталу стали наріжним каменем управління на мезо-, макро- та мікрорівні і основним аспектом уваги суспільства. У 2013 році ТЕЕВ (The Economics of Ecosystems and Biodiversity — економіка екосистем та біорізноманіття) для бізнес-коаліції опублікував знамениту доповідь, в якій стверджувалося, що первинні виробничі та переробні сектора в світі несуть відповідальність за витрати «екологічні екстерналії» на загальну приголомшливу суму 7300 млрд доларів на рік [3]. Через рік результати дослідження, опублікованого в журналі глобальних змін навколишнього середовища показали, що загальна вартість екосистемних послуг в світі склала в два рази більше світового сукупного ВВП — до 124,8 трильйонів доларів в рік [4]. Згідно з доповіддю Міжнародного фонду дикої природи «Жива планета – 2012», щороку ми витрачаємо на 50 % більше ресурсів, ніж планета може відновити за цей період [5]. Щорічно, темпи виснажен-

ня природного капіталу збільшуються й за приблизними прогнозами, за період з 2009 по 2035 рік енергоспоживання виросте на 55 %, а населення планети складе близько 8 млрд до 2030 року. І якщо не приймати жодних заходів з охорони навколишнього середовища, то до 2030 року для існування людству буде потрібен природний капітал, обсяг якого еквівалентний двом планетам Земля.

З фінансовим капіталом, коли ми витрачаємо дуже багато, у нас виникають борги, які в кінцевому підсумку можуть призвести до банкрутства. З природним капіталом, коли ми «емітуємо» занадто багато акцій нашого природного середовища, у нас виникають борги, які неодмінно необхідно повертати, наприклад, шляхом підсадки лісів, або поповнення водоносних горизонтів після використання води. Витрачання природного капіталу без належного відновлення може стати причиною місцевого, регіонального або навіть глобального колапсу екосистеми. І як цілком слушно зазначає В. Шевчук, задля порятунку людство має керуватися природничими принципами економічного мислення і господарювання [6, с. 45].

Розвиває вчення С. Подолинського відомий український вчений М. Руденко, який ґрунтуючись на засадах фізичної економії, вивів власну формулу капіталу $K = E - F$, де K — капітал, E — енергія прогресу, F — кількість ентропії. Капітал вчений виводить не з грошового обігу, а з космічної субстанції після вирахування з неї відносної вартості та державних витрат [7]. Таким чином, істотна заслуга фізіократів полягає в тому, що «вони надали аналіз капіталу», й саме тому теорію природного капіталу ми пропонуємо відносити до течій фізичної економії.

Звичайно, в 70-х рр. XIX ст., поняття «природний капітал» ще не існувало, оскільки перше відкрите посилання на природний капітал з'являється в 1973 році, у дослідженні британського економіста Е. Ф. Шумахера «Малий є прекрасним», в якій він стверджував, що незамінні запаси природного капіталу складають велику частину всього капіталу, а сучасні економісти помилково ставляться до їх виснаження як до доходу [8]. Проте, саме С. Подолинський закладає перші засади екологічної відповідальності в своїх працях, та зазначає, що корисною праця буває тоді, коли її мета — збереження хоча б частини перетвореної сонячної енергії [2].

Розглянемо більш детально екологоорієнтовані погляди автора, базуючись на аналізі його наукових здобутків. У 1878 році в Женеві С. Подолинський видав монографію «Життя і здоров'я людей на Україні», в якій заклавав основу української соціоекологічної та здійснив розвідку з медичної демографії та статистики. На початку монографії мислитель зазначає, що життя людське знаходиться в дуже тісному

зв'язку з природою, посеред якої живе [9, с. 6]. Автор доводить визначальний вплив якості повітря, води, ґрунтів, харчових продуктів та клімату на життя людини. Фактично, якщо порівняти роздуми автора з сучасною парадигмою забезпечення концепції сталого розвитку, яка була затверджена на Саміті зі сталого розвитку, що проходив в Нью-Йорку в 2015 р. на якому 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй одноставно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 цілей, яких світ має досягнути до 2030 року, то цілі 2, 6, 7, 13, 14 та 15 були закладені ще С. Подолинським (рис. 1).

Розвиваючи погляди С. Подолинського, автори колективної монографії «Фізична економія у вимірах теорії і практики господарювання» зазначають, що наземні екологічні системи продукують природні товари і природні послуги. Природні послуги — це послуги з самовідтворення природи і всіх живих систем в ній. Вони також забезпечують життєдіяльність людей через поглинання відходів, колообіг речовин, реакцію фотосинтезу, регенерацію кисню, формування ґрунтів та підтримку їх природної родючості [10, с. 94]. Всі ці послуги на думку вчених є життєпідтримуючими функціями природного капіталу. В іншій монографії С. Подолинського «Праця людини і її відношення до розподілу енергії», яка була опублікована в 1880 р. в журналі «Слово», системно розглядається і аналізується природа і соціальна сутність людської праці, відзначається її роль в накопиченні цілющого енергопотенціалу і розкривається механізм її накопичення і споживання (розкрадання, за висловом автора) в побуті і на виробництві [11].

Таким чином, С. Подолинський закладає в своїх працях визначальну думку, що при неефективній праці та управлінні, природний капітал стає не тільки об'єктом екологічної відповідальності, а й соціальної та економічної. Надмірна експлуатація природного капіталу може мати катастрофічні наслідки не тільки з точки зору втрати біорізноманіття, а й загрожує катастрофічними наслідками для продуктивності екосистем і зниження конкурентоспроможності та втрати економічної незалежності найбільш схильних до екстремальних явищ регіонів. Крім того, як справедливо зазначає І. Шуїнар, реальні зміни прийдуть лише тоді, коли подібні розрахунки, які зараз здійснюються під егідою високих міжнародних організацій, стануть невід'ємною частиною бухгалтерського обліку кожної компанії [12, с. 44]. Вищезазначене актуалізує розгляд перспектив формування адекватної та достовірної інформації про наявний природний капітал та розробку способів доведення такої інформації до широкого загалу шляхом розкриття її в обліковій системі та нефінансовій звітності.

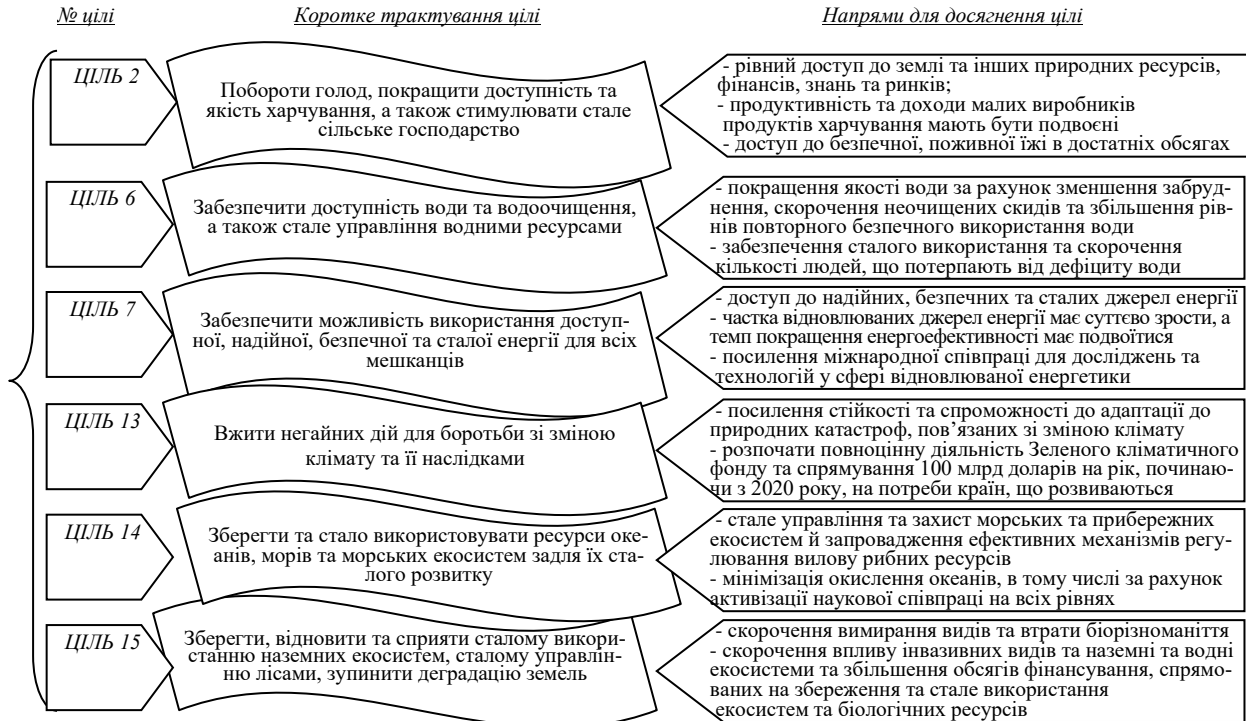

Рисунок 1. Цілі глобальної програми сталого розвитку до 2030 року

Список використаних джерел

1. Шевчук В. Щоденник. *День*. 2010. № 157. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/shchodennik-152>.
2. Подолинський С. А. Вибрані твори / уклад. Л. Я. Корнійчук. Київ: КНЕУ, 2000. 328 с.
3. Natural Capital at Risk: The Top 100 Externalities of Business. URL: <https://www.trucost.com/publication/natural-capital-risk-top-100-externalities>.
4. What is natural capital? URL: <http://naturalcapitalforum.com/about/>.
5. Живая планета 2012 — краткое содержание. URL: http://www.footprintnetwork.org/content/images/uploads/LPR_2012_Russian_sum.pdf.
6. Шевчук В. Парадигма обліку в умовах новітніх викликів розвитку. *Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація* : зб. тез доп. XIX Всеукр. наук. конф. Київ, 2021. С. 45.
7. Руденко М. Д. Энергия прогресса. Киев: Михайлюта А. А., 2010. 544 с.
8. Schumacher E. F. Small is beautiful: Economics as if people mattered. New York, Harper & Row, 1973. XXIII, 324 p.
9. Подолинський С. Життя і здоров'я людей на Україні. Женева, 1878. 252 с.
10. Фізична економія у вимірах теорії і практики господарювання : колективна монографія / за ред. Ю. О. Лупенка, В. М. Жука, В. О. Шевчука, О. В. Ходаківської. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2013. 502 с.
11. Подолинский С. А. Труд человека и его отношение к распределению энергии. Издание 2-е, серия «Мыслители Отечества». Москва: Белые Альвы, 2005. 160 с.
12. Шуинар И., Эллисон Дж., Риджвэй Р. Экономика истинных издержек: пер. с англ. *Harvard Business Review*. 2011. № 12. С. 44.

УДК 316.224:330.36]:502.21

Ніколенко Інесса Юрївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний Університет
імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПЦІЯ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ РІВНОВАГИ У КОНТЕКСТІ ТВОРЧИХ ПІДХОДІВ С. ПОДОЛИНСЬКОГО

Світоглядні та методологічні орієнтири сучасної концепції загальної та енергетичної рівноваги, а також сталого розвитку суспільства почали формуватись у вітчизняній школі фізичної еко-